

3. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021. № 831-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reforms/pars-2022-2025-ukr.pdf>.

ХИЛЬКО Любов Іванівна,
*старша викладачка кафедри
адміністративно-правових дисциплін факультету № 2,
Донецький державний університет внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна);*
КРИВОНОС Максим Васильович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-
правових дисциплін факультету № 2,
Донецький державний університет внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ РОБОТИ СУДІВ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

У статті 1-1 Закону України від 15.04.2014 р. № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» дається визначення «деокупації», зі змісту якого стає зрозумілим, що це «комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань РФ і окупаційної адміністрації РФ, а також встановлення загального ефективного контролю України на цій території (повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території)» [1].

У наведеному визначенні законодавець одним з наслідків деокупації називає «контроль держави над звільненою територією», до змісту якого також включає відновлення конституційного ладу. Останній, у свою чергу, є частиною суспільного ладу та безпосередньо пов'язаний з його конституційними основами [2, с. 122]. Відповідно, під конституційним ладом вчені розуміють «встановлений Основним Законом порядок організації і функціонування інститутів держави і суспільства, систему суспільних відносин, що гарантуються, забезпечуються і регулюються законами, прийнятими відповідно до Конституції» [3, с. 221].

На підставі викладеного вважаємо, що процеси відновлення конституційного ладу безпосередньо пов'язані та взаємозалежні з відновленням роботи судів на деокупованих територіях. Суди є тими органами державної влади, безперебійна та ефективна робота яких

забезпечує реальний захист прав і свобод громадян, здійснення правосуддя та підтримку законності в суспільстві. Відновлення функціонування судів не просто супроводжує відновлення конституційного ладу, а є його важливою складовою та індикатором успішності цього процесу. Без повноцінного функціонування судової гілки влади неможливо говорити про повне відновлення конституційного ладу в країні.

Відповідно до статті 64 Конституції України, не підлягає обмеженню право на судовий захист [4]. Правосуддя на території України здійснюється як під час воєнного стану, так і в мирний час, однак виключно в межах компетенції судів. Делегування цих повноважень іншим органам або створення позачергових чи спеціалізованих судів забороняється Законом. Будь-які спроби скорочення або прискорення судових процедур є неприпустимими [5]. Судова система продовжує свою діяльність з урахуванням реалій ведення бойових дій та постійних безпекових ризиків, однак виключно на підконтрольних українській владі територіях.

Повномасштабна військова агресія РФ призвела до значних труднощів у функціонуванні судової системи. Найбільш гостро постало питання забезпечення роботи судів на територіях активних бойових дій та тимчасової окупації, а також зміни у порядку судового розгляду справ.

Якщо роботу судів на територіях ведення активних бойових дій ще можна забезпечити, в першу чергу, за рахунок використання сервісів підсистеми «Електронний суд» та зміни територіальної підсудності судових справ, що здійснюється за рішенням Вищої ради правосуддя, яке ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду у спосіб їх передання до суду, що найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду, або навіть зміни місцезнаходження судів, що здійснюється в установленому законом порядку, то забезпечити роботу судів на тимчасово окупованих територіях неможливо до моменту повної деокупації населених пунктів, в яких такі суди функціонували. Однак і з цим питанням також виникає багато ускладнень. Наведемо окремі факти на прикладі міста Херсона, деокупованого 11 листопада 2022 р..

Відповідно до рішення Вищої ради правосуддя № 566/0/15-23 від 30.05.2023, датою початку процесуальної діяльності Херсонського міського суду Херсонської області визначено 12 червня 2023 р. [6]. Згідно з листом Територіального управління Державної судової адміністрації України в Херсонській області від 27.05.2025 р. за № 03-556/25, з моменту відновлення роботи та станом на сьогоднішній день Херсонський міський суд Херсонської області, який є єдиним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється па територію міста Херсона, продовжує роботу безпосередньо в місті Херсоні.

З огляду на викладене, стає зрозумілим, що відновлення

функціонування Херсонського міського суду відбулося через сім місяців з моменту деокупації міста, що зумовлено низкою об'єктивних причин.

По-перше, суди на деокупованих територіях м. Херсона зіштовхнулися з такими наслідками, як руйнування приміщень судів та втрата обладнання, що забезпечувало функціонування судового органу та можливість розгляду судових справ (це викрадення та пошкодження комп'ютерної техніки, систем відео-конференцзв'язку тощо). Це, у свою чергу, потребувало значних матеріальних ресурсів для відновлення матеріально-технічної бази, енергопостачання, доступу до мережі інтернет та вирішення низки інших організаційних питань.

По-друге, суди виявили втрату та пошкодження судових справ, що зберігалися в архівах та перебували на розгляді в період окупації. Це, у свою чергу, потребувало їх відновлення з метою забезпечення права на апеляційне оскарження і доступу до правосуддя для всіх громадян [7]. Однак для цього потрібен окремий механізм, якого не було розроблено.

По-третє, виник значний кадровий голод серед працівників апаратів судів м. Херсона на деокупованих територіях, що вимагало низки комплексних і оперативних рішень, включаючи підвищення мотивації та соціальних гарантій працівників, спрощення та прискорення процедур працевлаштування, запровадження гнучкого графіку та форми роботи тощо. Вирішення цієї проблеми є не просто організаційним питанням, а стратегічним кроком до відновлення правосуддя, забезпечення верховенства права та деокупації правового простору на звільнених територіях. Без достатнього та кваліфікованого апарату судів повноцінне функціонування судової гілки влади є неможливим, що прямо впливає на захист прав громадян та інтересів держави.

По-четверте, для повноцінного запуску діяльності судів в м. Херсоні та Херсонській області потрібно повноцінне відновлення роботи й інших правоохоронних органів. Наприклад, «кримінальні провадження розглядаються судом, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення або у межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування» [8]. Оскільки органи досудового розслідування поліції Херсонської області тимчасово базуються в м. Миколаєві, то, відповідно, й кримінальні провадження мають розглядатися саме в Миколаєві [9].

По-п'яте, і, ймовірно, одне з найголовніших – це створення безпечних умов для роботи. Зокрема, забезпечення стаціонарного та мобільних укриттів як для персоналу суду, так і відвідувачів, у тому числі осіб, що перебувають під вартою і під конвоєм доставляються в судові засідання.

Відтак, вважаємо, що відновлення роботи судів та здійснення правосуддя на деокупованих територіях є не просто технічним завданням, а фундаментальним кроком до відновлення законності, справедливості та довіри громадян до держави на звільнених територіях.

Це свого роду інвестиція у майбутнє, яка потребує рішучих та скоординованих дій.

І починати роботу в цьому напрямі слід з проведення ретельного комісійного обстеження будівель судів, якщо такі збереглися. У разі руйнування або значного пошкодження основних будівель, приймати рішення про виділення та облаштування окремих приміщень для тимчасового розміщення судів, забезпечивши всі необхідні умови для здійснення правосуддя. Поряд із цим проводити обстеження прилеглих до суду територій на предмет виявлення вибухонебезпечних предметів і їх розмінування, стану комунікацій (електроенергії, водопостачання, зв'язку), а також інвентаризації вцілілого обладнання, меблів, судових справ.

Відновлення стабільного та захищеного доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень та Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Без цього повноцінне правосуддя неможливе.

За відсутності уніфікованого механізму відновлення судових справ, використовувати наявні цифрові копії документів справ, розробити спрощену процедуру для відновлення втрачених або пошкоджених матеріалів судових справ за наявними даними (наприклад, з реєстрів, за заявами сторін). Максимальне використання систем відеоконференцзв'язку для проведення судових засідань, особливо для сторін, які не можуть прибути до суду особисто через безпекову ситуацію.

У подальшому слід облаштувати комфортні укриття у будівлях суду окремо для персоналу та окремо відвідувачів суду. В укриттях передбачити: 1) місця для комфортної та безперебійної роботи працівників апарату суду; 2) мінімум один зал для засідань, з можливістю присутності сторін у судовому засіданні.

Організувати цілодобову фізичну охорону будівель судів силами Судової охорони та/або Національної поліції та Національної гвардії; налагодити тісну взаємодію з місцевими військовими адміністраціями та ЗСУ щодо обміну інформацією стосовно безпекової ситуації в місті та своєчасного сповіщення про небезпеку обстрілів.

Делегувати головам судів та керівникам апаратів повноваження щодо оперативного прийняття рішень, спрямованих на забезпечення безперебійної роботи суду та функціонування апарату в поточних умовах.

Забезпечити умови для повного подання документів до суду в електронній формі та забезпечити проведення судових засідань в режимі онлайн.

З метою відновлення суспільної довіри до судової гілки влади, необхідно провести верифікацію суддів та працівників апарату суду, які перебували на тимчасово окупованих територіях, щодо їхньої лояльності

та відсутності фактів колабораційної діяльності з окупаційними адміністраціями. Продумати справедливий механізм підвищення окладів та спеціальних надбавок для суддів та працівників апарату судів, які погодились працювати на деокупованих та прифронтових територіях. Це має компенсувати існуючі ризики та складні умови. Реалізувати тимчасові «ротаційні» відрядження суддів та працівників апарату судів для організації роботи та функціонування судів на деокупованих територіях.

Незважаючи на труднощі, які супроводжують відновлення роботи судів на деокупованих територіях, цей процес є критично важливим для забезпечення верховенства права, захисту основоположних прав і свобод громадян та консолідації суспільства на звільнених від ворога територіях.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

2. Белов Д. М., Якимович Я. В. Поняття та елементи конституційного ладу: теоретико-правові засади. *Закарпатські правові читання* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (25-27 квітня 2014 р., м. Ужгород) / за заг. ред. В. І. Смоланки, М. В. Оніщука, Я. В. Лазура, О. Я. Рогача, І. М. Полюжина; відп. за вип. : Я. В. Лазур, І. М. Полюжин. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2014. Т.1. С. 122 (С. 119-125).

3. Правознавство : підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін.; За заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. Київ : КНЕУ, 2003. 767 с.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

6. Про відновлення роботи Херсонського міського суду Херсонської області, зміну територіальної підсудності судових справ окремих судів Херсонської області, відтермінування початку відновлення роботи Білозерського районного суду Херсонської області: рішення Вищої ради Правосуддя від 30 травня 2023 р. № 566/0/15-23. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/566_30_05_2023.pdf.

7. У Верховному Суді обговорили відновлення правосуддя на деокупованих територіях. URL: <https://sud.ua/uk/news/sud-info/292326-v-verkhovnom-sude-obsudili-vosstanovlenie-pravosudiya-na-deokkupirovannykh-territoriyakh>.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

9. ВРП прагне забезпечити роботу судів на деокупованих територіях Херсонщини. URL: <https://pravo.ua/vrp-prahne-zabezpechyty-robotu-sudiv-na-deokupovanykh-terytoriiakh-khersonshchyny/>.

ХОМИШИН Ірина Юріївна,
докторка юридичних наук, професорка,
заступниця директора з науково-педагогічної роботи,
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

МОБІНГ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні вплинув на всі сфери суспільного життя, а відтак на правове регулювання суспільних відносин. Сфера державної служби не є винятком і зазнала неабияких змін, серед яких: зупинення конкурсних процедур, зміни в умовах праці, впровадження нових цифрових рішень та послуг та ін. Однак, в таких складних умовах, в яких довелось працювати державним службовцям посилились проблеми відсутності управлінської етики. Державні службовці все частіше стикаються з порушенням їхніх прав шляхом психологічного, економічного тиску, агресії. Ці негативні явища описуються поняттям цькування.

Сьогодні зустрічаємо безліч трактувань поняття «цькування», але всі науковці та законодавець, основними характеристиками цього явища визначили систематичність та умисел. Підтримуємо Н. Алюшину, яка до ознак цькування відносить наявність у групи чи індивіда, яка здійснює такого роду насильство певних переваг психологічних, адміністративних тощо) та певної особистої мети [1].

Поняття мобінгу, шляхи його запобігання та припинення врегульовано на законодавчому рівні лише у 2022 р. з прийняттям Закону України від 16 листопада 2022 р. № 2759-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» [2], яким внесено зміни до Кодексу Законів про працю України та доповнено ст. 22 КЗпП України та Закону України від 1 грудня 2022 р. № 2806-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» [3], який спрямований на захист учасників трудових відносин від різних форм мобінгу на робочому місці і встановлення адміністративної відповідальності за такі дії (доповнено статтю 173-5